

WYMIANA MŁODZIEŻY JAKO FORMA EDUKACJI EUROPEJSKIEJ

1. Edukacja ku integracji europejskiej

Problematyka skupiająca się wokół zagadnień wymiany kulturalnej młodzieży pomiędzy Polską a Niemcami wydaje się być obecnie ważna. Wynika to między innymi z faktu, iż nasz kraj znajduje się u progu wspólnoty europejskiej, a to z kolei implikuje znaczenie wzajemnego porozumienia i pokojowego współżycia w ramach wspólnych granic.

Wydawać by się mogło, iż stosunki istniejące pomiędzy Polską a Niemcami nigdy nie były tak dobre jak obecnie. Czy powinniśmy zatem być zadowoleni i poprzestać na tym, co osiągnęliśmy? Dieter Bingen twierdzi, że:

„(...) to, czego Polacy i Niemcy doświadczają ze sobą i obok siebie, nazwać można »niezorganizowanymi« formami europejskiej integracji; i Niemcy, i Polacy pragnęli tej integracji, a jako jej uczestnicy muszą jeszcze ustalić jej reguły. Polacy i Niemcy stoją dopiero na początku długiej drogi wiodącej do partnerstwa”¹.

Osiągnięcie partnerstwa z pewnością będzie łatwiejsze dzięki intensyfikacji, pogłębianiu i rozszerzaniu istniejącej współpracy.

Otoczająca nas rzeczywistość stanowi interesujące źródło badań pozwalające na spostrzeganie dwóch charakterystycznych obecnie zjawisk.

Z jednej strony, jest to zmierzanie do integracji, tworzenia spójnej jedności i nowych więzi, troska o rozwijanie się postaw otwartości, rozszerzanie zasięgu posiadanych dotychczas kontaktów oraz osvajanie z innością.

Z drugiej strony, procesy te niosą ze sobą różnorakie konflikty oraz pojawiają się w dalszym ciągu stereotypów i uprzedzeń oraz podziałów na swoich i obcych. Dlatego też wiele nakładu pracy wymaga dostrzeżenie i niwelowanie pojawiających się nieporozumień, niejasności i barier.

Są to zadania stojące przed edukacją dla wspólnej zjednoczonej Europy. Czesław Banach twierdzi, że uczestnicząc w procesie integracji europejskiej,

¹ D. Bingen, *Niemcy i Polska – sąsiedzi i partnerzy w Europie* [w:] M. Piotrowski (red.), *Polityka integracyjna Polska–Niemcy*, Lublin 1997, s. 174.

formułujemy jednocześnie zadanie systemu edukacji, które powinno polegać na patrzeniu w europejską przyszłość². To zadanie pojmuję on jako przygotowanie się i realizowanie celów, zasad i metod edukacji europejskiej.

Cel edukacji europejskiej powinien polegać, zdaniem Czesława Banacha, na dostarczaniu za pośrednictwem wielu form kształcenia, doksztalcenia i samo-kształcenia, odpowiedniej wiedzy o Europie i jej problemach, a także rozwijaniu bezpośrednich kontaktów i współpracy uczniów, studentów, nauczycieli, pracowników nauki, nauczycieli nieprofesjonalnych. Wynikiem takich działań edukacyjnych powinno być kształtowanie się postaw wobec spraw kraju i Europy.

Realizując więc zasady edukacji europejskiej, należy wyposażać młodych ludzi w kompetencje umożliwiające bez lęku i zachowań protekcyjnych wspólną pracę i rozwój, jak również możliwość spotkania na swojej drodze kogoś bliskiego, a nie obcego.

Szansą i polem dla realizacji takich działań jest wymiana młodzieży. Umożliwienie prowadzenia rozmów i bezpośrednia współpraca jest bowiem najskuteczniejszym lekarstwem na wrogość i uprzedzenia narodowe.

Doskonale zdajemy sobie też sprawę z faktu, że żaden kraj nie może rozwijać się w izolacji, bez obcowania i współpracy z innymi, a zwłaszcza z sąsiadami. Realizowanie wspólnych projektów jest więc sposobem na budowanie nowej jakości wzajemnych kontaktów.

W stosunku do naszego zachodniego sąsiada możliwość taka pojawiła się w roku 1970, kiedy to po podpisaniu porozumienia między rządami obu państw zaczął rozwijać się proces normalizacji stosunków. Niestety zmiany, które wówczas nastąpiły, w rzeczywistości nie przyczyniły się do rewolucyjnych przeobrażeń. Spotkania młodzieży polskiej i niemieckiej nadal stanowiły rzadkość i były raczej trudnym i niechętnie podejmowanym przedsięwzięciem.

Dopiero upadek systemu komunistycznego i rozwój demokracji w Polsce otworzył nowe szanse dla kształtowania się stosunków między naszymi państwami. Otwarcie się na idee europejskie oraz umożliwienie nieskrępowanych kontaktów z krajami Europy Zachodniej przyczyniły się do intensyfikacji kontaktów między Polską i Niemcami.

W jeszcze większym stopniu sytuację zmieniła umowa o wymianie młodzieży, podpisana 10 listopada 1989 roku, w której między innymi czytamy, iż przedstawiciele obcych państw są przekonani:

„(...) że przyszłe kształtowanie się stosunków między Obiema Stronami w istotny sposób zależy od wzajemnego zrozumienia i aktywnego udziału młodego pokolenia”³.

Zadania i rozwój wymiany młodzieżowej przywódcy państw upatrują we współpracy:

„(...) która na tle wspólnej historii będzie przybliżać młodzieży Obu Stron w różnorodnych formach spotkań poprzez wspólne spędzanie czasu, działanie i uczenie się, historię i dzień dzisiejszy, spuściznę kulturalną oraz język, będzie pogłębiać wzajemne zrozumienie, pomagać w przezwyciężaniu uprzedzeń, aby w ten sposób przyczynić

² C. Banach, *Spojrzenie w europejską przyszłość – strategicznym zagadnieniem systemu edukacji* [w:] *Transformacja w edukacji – konieczność, możliwości, realia i nadzieje*, E. Podolska-Filipowicz, H. Błażejowski, R. Gerlach (red.), Bydgoszcz 1994, s. 25.

³ J. Barycz, *Polska–Niemcy na drodze ku porozumieniu i pojednaniu*, Poznań 1990, s. 36.

się do normalizacji, współpracy i porozumienia i przez to wkroczyć na drogę ku pojednaniu”⁴.

Dzięki podpisaniu 17 czerwca 1991 roku traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, granica na Odrze i Nysie przestała stanowić barierę nie do przebycia, lecz stała się obszarem współdziałania.

W tym też czasie uzgodniono, że powstanie instytucja odpowiedzialna za szkolną, a także pozaszkolną wymianę młodzieży. Miała to być nowa, wspólna, niezależna od rządów obu państw organizacja ułatwiająca nawiązywanie kontaktów między młodzieżą polską i niemiecką. W 1993 roku Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży PNWM (Deutsch-Polnisches Jugendwerk DPJW) rozpoczęła swoją działalność.

W wytycznych wspierania wymiany młodzieży czytamy:

„Celem PNWM jest rozszerzenie i pogłębienie istniejącej wymiany młodzieży oraz umożliwienie nowych inicjatyw. Ma to służyć poprawie wzajemnego zrozumienia, przewyższaniu uprzedzeń, umożliwiać pojednanie i wspierać wspólną odpowiedzialność polskiej i niemieckiej młodzieży za kształtowanie przyszłości wspólnej Europy”⁵.

Wszelkie praktyczne działania podejmowane obecnie zadecydują o tym, czy w polsko-niemieckich stosunkach stare uprzedzenia zostaną przeciwstawione nowym doświadczeniom.

2. Przedmiot i problematyka przeprowadzonych badań

Problem główny badań, które stanowią podstawę niniejszego opracowania, zawiera się w pytaniu o znaczenie wymiany kulturowej pomiędzy Polską a Niemcami. Celem poznania naukowego było uzyskanie informacji dotyczących wiedzy oraz opinii Niemców na temat kraju najbliższego sąsiada przed pobytem w Polsce, a następnie jej zmian oraz przeobrażeń dokonanych pod wpływem odwiedzenia naszego państwa.

Do analizy powyższych zagadnień posłużyły badania przeprowadzone w Gesamtschule Raoul-Wallenberg w Berlinie. Gesamtschule stanowi typ szkoły, w której wspólnie działają Szkoła Główna, Szkoła Realna i Gimnazjum. Szkoła liczy około 800 uczniów i usytuowana jest we wschodniej części Berlina.

Badania przeprowadzono wśród uczniów 25-osobowej klasy przygotowującej się do wymiany z polskim partnerem, na dwa miesiące przed planowanym wyjazdem do Polski (październik 2000 roku) oraz po pobycie w Polsce (grudzień 2000 roku). Badaniami objęto uczestników planowanej podróży w wieku 16 do 17 lat.

W badaniach użyto kwestionariuszy. Pierwszy z nich rozdany został przed wyjazdem do Polski i zawierał siedem pytań; trzy pierwsze to pytania zamknięte, cztery pozostałe miały charakter otwarty.

⁴ Tamże, s. 36.

⁵ *Wytyczne wspierania wymiany młodzieży*, PNWM, Warszawa-Poczdnam 1999, s. 2.

Pytanie pierwsze pozwoliło na zorientowanie się, jak duża część klasy zna kraj sąsiada i miała z nim wcześniej kontakt. Kolejne określało źródła wiedzy o Polsce. W następnym ankietowani zostali poproszeni o wyrażenie opinii na temat stopnia posiadanej wiedzy o kraju wschodniego sąsiada. W czwartym pytaniu mieli możliwość podzielenia się swoimi asocjacjami związanymi z takimi określeniami, jak Polacy i Polska. Pytanie piąte dotyczyło wpływu historii polsko-niemieckiej na współczesne stosunki pomiędzy oboma krajami. Kolejne pytanie miało służyć rozpoznaniu atrakcyjności krajów sąsiednich, a dotyczyło wyboru krajów wschodnich bądź też zachodnich jako celu podróży. Ostatnie pytanie związane było z oczekiwaniami wobec mającej odbyć się podróży do Polski.

Planowany wyjazd do Polski (do Krakowa) związany był z licznymi oczekiwaniami, miał też na celu przybliżenie i dokładniejsze poznanie kraju sąsiada. O to, w jakim stopniu spełnił on swoje zadania, zapytano uczniów w kolejnym kwestionariuszu rozprowadzonym po wizycie w Polsce. Kwestionariusz ten zawierał 9 pytań otwartych.

Pierwsze pytanie związane było ze spostrzeżeniami młodych ludzi, z tym, co ich w Polsce zaskoczyło i co zwróciło ich szczególną uwagę. Następnie odnosiło się do języka i miało na celu stwierdzenie, czy stanowił on barierę komunikacyjną. Kolejne pozwoliło na poznanie tych elementów podróży, które zwróciły szczególną uwagę uczestników, ze względu na to, że się podobały, bądź też dlatego, że utkwily w sposób negatywny w ich świadomości. Pytanie czwarte brzmiało: „Czego Niemcy mogą nauczyć się od Polaków?”. W pytaniu piątym ankietowani mieli możliwość napisania o sytuacji lub spotkaniu, które miało miejsce w Polsce i na długo pozostanie w ich pamięci. Dwa kolejne pytania zadane respondentom miały na celu próbę podsumowania zmian, które wystąpiły w ich świadomości po pobycie w Polsce. Pierwsze z nich dotyczyło posiadanej wiedzy i kierunku jej zmian, drugie wyobrażeń na temat Polski. Ostatnie pytanie pozwoliło uczniom na napisanie o tym, czego nie poruszono w postawionych pytaniach, a co wydaje się ważne z punktu widzenia odbytej podróży.

Wśród ankietowanych tylko niewielka liczba uczniów była już uprzednio w Polsce, a pobyty te nie były podróżami o charakterze turystycznym. W dużej mierze można zaliczyć je do wyjazdów w celach handlowych, gdyż większość z nich ograniczyła się do odwiedzania przygranicznych „polskich targów”.

W związku z tym wiedza dotycząca Polski jest w dużym stopniu ograniczona. Odpowiadających można podzielić na dwie równoliczne grupy. Pierwszą – skupiającą osoby, które o Polsce wiedzą bardzo mało, i drugą, w której znajdują się wiedzący niewiele. Brak jest natomiast uczniów, którzy swoją wiedzę określiliby jako dużą, oraz takich, którzy zupełnie nic nie wiedzą o Polsce.

Biorąc pod uwagę źródła zdobytej wiedzy, ankietowani najczęściej podkreślali, iż pochodzi ona z opowiadań innych osób (takiej odpowiedzi udzieliła prawie połowa ankietowanych), rzadziej z prasy, radia i telewizji oraz bezpośrednich kontaktów z Polakami (rozumianych jako krewni, przyjaciele i znajomi). Jeżeli chodzi o wiadomości pochodzące z mediów, charakterystyczne jest, iż wiedzę taką posiadają przede wszystkim chłopcy.

Tylko nieliczni podali inne źródła wiedzy, takie jak książki historyczne oraz własne doświadczenia z pobytu w Polsce.

Podsumowując, można stwierdzić, że badana młodzież niemiecka w przeważającej większości nigdy jeszcze nie była w Polsce, a wiedza, jaką posiada o naszym kraju, jest niewielka i najczęściej pochodzi z mało obiektywnych i miarodajnych źródeł.

Z planowanym wyjazdem do Polski młodzi ludzie wiążą różnego rodzaju oczekiwania, tylko znikoma liczba uczniów nie ma żadnych oczekiwań. Większość ankietowanych ma natomiast nadzieję, że ludzie w Polsce są uprzejmi i przyjacielscy i że podróż pozwoli na poznanie nowej kultury oraz pięknych i ciekawych miejsc.

Uczniowie spodziewają się również, iż dzięki pobytowi w Polsce będą mieli szansę na lepsze poznanie nie tylko kraju, ale także ludzi, co z kolei pozwoli na wyrobienie sobie zdania i poszerzenie ogólnej wiedzy na temat Polski. Wśród oczekiwań pojawiła się chęć odwiedzenia byłego obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Jednocześnie odzywają się obawy, że kontakt z ludźmi może być utrudniony. Związane jest to ze sceptycznym stosunkiem Polaków wobec Niemców, którego korzeni należy doszukiwać się w doświadczeniach wyniesionych z czasów II wojny światowej.

Uczniowie oczekują także, że w Polsce jest inny standard życiowy i panuje pewnego rodzaju skromność, dlatego też są przygotowani na prostotę, aczkolwiek oczekują, iż w miejscu ich zamieszkania będzie czysto i schludnie – tego spodziewa się zdecydowana większość.

Większość ankietowanych, jeśli miałyby wybór, zdecydowanie chętniej wyjechałaby na Zachód, a wśród najczęściej wymienianych państw pojawiały się: Francja, Holandia, Dania, Włochy, Austria i Wielka Brytania. Tak więc zainteresowania młodzieży zdecydowanie oscylują w kierunku państw zachodniej Europy.

Nieliczni wybraliby jako atrakcyjny cel podróży państwo leżące na Wschodzie (najczęściej wskazywano na Czechy), niewielu uważa, że nie jest ważne, gdzie się wyjeżdża, gdyż każdy kraj posiada odmienną kulturę i oferuje coś interesującego.

Dla większości młodych Niemców zarówno Polska, jak i ludzie w niej zamieszkujący, są kimś obcym i równocześnie niewzbudzającym dużego zainteresowania.

Przed pobytem w Polsce, uczniowie dokonali charakterystyki Polaków, która, jak można się domyślać, ukazuje dwa przeciwstawne sobie wizerunki. Z jednej strony, Polacy to ludzie: gościnni, uprzejmi, chętni i gotowi do pomocy, mili, potrafiący się bawić, otwarci oraz posiadający odmienną mentalność. Drugi obraz ukazuje nas jako osoby natarczywe i natrętne, niesympatyczne, prezentujące niski standard życiowy, a wręcz biedne, obce oraz niestroniące od kradzieży, handlu i czarnych interesów.

W opisie Polaka pojawiały się równocześnie cechy pozytywne i negatywne. Liczba osób, u których dostrzec można wyłącznie pozytywny obraz zamieszkujących Polskę, jest bardzo mała.

U niektórych ankietowanych słowo Polak nie wywoływało żadnych skojarzeń; zdecydowanie częściej zauważyć to można u chłopców niż u dziewcząt.

Jeżeli chodzi natomiast o Polskę jako kraj, wszyscy zapytani udzielili odpowiedzi. Można je również podzielić na dwie grupy. Pierwszą, zawierającą kate-

gorie pozytywne, oraz drugą, obejmującą wyobrażenia negatywne. W pierwszej znalazły się następujące określenia, uszeregowane ze względu na częstotliwość ich wymieniania. Polska to kraj: niedrogi, o pięknej naturze, płaskim terenie, wiejskim krajobrazie i dobrym jedzeniu, mały kraj wschodniej Europy ze stolicą w Warszawie, posiadający piękne miasta, kraj romantyków i melancholików, w granicach którego znajdują się obecnie dawne ziemie niemieckie i gdzie panują odmienne zwyczaje. Część uczniów spostrzega natomiast Polskę jako kraj sąsiada: niezamożnego, a wręcz biednego, gdzie panuje duże bezrobocie, zaco-fanie gospodarcze, gdzie rządzi mafia, przemytnicy, złodzieje i handlarze.

U ankietowanych ukształtował się określony wizerunek Polaka. Biorąc pod uwagę fakt, iż wyrażane poglądy oparte są tylko na wyobrażeniach i nie są poparte własnym doświadczeniem, należy sądzić, iż bezpośredni kontakt z Pol-ską przyczyni się do ich modyfikacji.

W kwestionariuszu poruszony został także problem tragicznej historii i jej ewentualnego wpływu na kształtującą się teraźniejszość. Większość uczniów stwierdziła, że historia ma wpływ na to, co dzieje się obecnie, a niewielka grupa nie udzieliła żadnej odpowiedzi.

Odpowiadający „tak” na powyższe pytanie odwoływali się do okresu II wojny światowej i wskazywali na trwałość i niezmienną wrogich postaw pomiędzy Polakami i Niemcami. Jednocześnie podkreślano, iż postawy takie w głównej mierze dotyczą starszego pokolenia, a wśród młodej generacji nie odgrywają ważnej roli.

Część uczniów wspomniała również o przesiedleniach i utracie niemieckich ziem, które po zakończeniu wojny stały się częścią państwa polskiego. Pojawiły się również stwierdzenia, że „historia pozostanie historią”, a zbliżenie, które dokonuje się obecnie, jest bezsprzeczne i niezmiennie istotne.

Sądzę, że należy podkreślić fakt, iż młodzi ludzie przypisują istnienie za-szłości historycznych oraz związanych z tym nieporozumień starszemu pokole-niu. Dla młodych natomiast dużo ważniejsze jest staranie się o wspólną przy-szłość, a nie bezustanne wspomnianie przeszłości.

Ponieważ prawie dla wszystkich był to pierwszy wyjazd do Polski, młodzież miała możliwość porównania istniejących obrazów myślowych z rzeczywisto-scią. Wyraz tego prezentują odpowiedzi zawarte w drugim kwestionariuszu, w którym uczniowie dzielą się swoimi wrażeniami z pobytu w Polsce.

Duże zaskoczenie wywołał u badanych fakt, iż Kraków jest niezwykle pięknym i czystym miastem. Największą uwagę uczniów zwróciła właśnie czystość zarówno na ulicach, jak i w miejscu zamieszkania. Ankietowani posunęli się nawet do stwierdzenia, że w Polsce jest zdecydowanie czystiej niż w Niemczech.

Olbrzymie znaczenie dla większości uczniów miało zwiedzanie byłego obozu w Oświęcimiu i Brzezince. Pobyt tam stał się próbą zmierzenia się z przeszło-scią i przyczynił się do bliższego spojrzenia na wspólną historię naszych krajów. Innym ważnym przeżyciem było spotkanie z polskimi uczniami i udział w lek-cjach.

Niemieccy uczniowie, określając swoje wrażenia ze spotkania z polskimi gimnazjalistami oraz z polską rzeczywistością szkolną, w większości stwierdzi-li, że polscy uczniowie są tacy sami jak niemieccy, niektórzy jednak zauważyli

różnice wyrażające się w większej dyscyplinie oraz zdecydowanie większych ambicjach polskich kolegów.

Polacy zostali odebrani jako mili, tolerancyjni, otwarci i wyrażający zainteresowanie tym, co dzieje się w Niemczech. Niektórzy stwierdzili jednak, że posiadają oni tak samo dużo uprzedzeń i stereotypowych wyobrażeń jak oni sami.

Polska szkoła oraz system szkolnictwa został przez Niemców oceniony jako bardzo rygorystyczny.

Dosyć często zwracano także uwagę na fakt, że obraz biednej Polski nie znajduje potwierdzenia w obserwacjach. Uczniowie zaskoczeni byli dobrymi warunkami panującymi w polskiej szkole, którą odwiedzili. Zdumieni byli także wysokim standardem schroniska młodzieżowego, w którym mieszkali. Ich wyobrażenia, w przeważającej większości negatywne, nie znalazły więc potwierdzenia w otaczającej ich rzeczywistości.

Młodzieży najbardziej podobało się miasto, Rynek Główny, architektura, otwartość ludzi, którzy zawsze chętni byli do pomocy, kontakty z polskimi uczniami i wspólny mecz piłki nożnej, możliwość zdobycia nowej wiedzy o historii i kulturze Polski, liczne wycieczki. Jedyną rzeczą, dla której niemiecka młodzież nie wykazywała zainteresowania, było zwiedzanie miasta z przewodnikiem. Uczniowie wspominali, iż kilkugodzinne zwiedzanie, np. zamku wawelskiego czy też którejś z dzielnic Krakowa, było wręcz nudne.

Biorąc pod uwagę spostrzeżenia dotyczące ludzi, uczniowie stwierdzili, iż są oni mili, a większość z nich posługuje się nawet językiem niemieckim, co w znacznym stopniu ułatwia komunikację.

Należy tutaj zaznaczyć, iż nikt z uczniów niemieckich nie znał języka polskiego. Mimo to większość wyraziła pogląd, iż obecnie nie jest konieczna znajomość języka kraju, do którego się wyjeżdża, gdyż wszędzie można porozumieć się za pomocą języka angielskiego, często także niemieckiego. Nikt z uczniów przebywających w Polsce nie odczuwał dyskomfortu psychicznego związanego z niemożnością porozumiewania się.

W odpowiedzi na pytanie: „Czego można nauczyć się od Polaków?” większość uczniów stwierdziła, że niczego. Niektórzy wymieniali jednak takie elementy; uważali, że są to: czystość – umiejętność utrzymywania porządku, język polski, wiedza o historii i kulturze oraz sposób obchodzenia się z historią własnego kraju, jak również sposób ubierania się. Niektórzy wyrazili opinię, że „od każdego można się czegoś nauczyć”, więc także od Polaków, nie podali oni jednak żadnych konkretnych informacji.

Większość uczniów uważa, że ich wiedza na temat Polski, po pobycie w naszym kraju, zdecydowanie się poszerzyła. Odpowiedzi można pogrupować tutaj według dwóch kategorii, pierwsza z nich dotyczy zmian w stosunku do osób, a druga przeobrażeń wiedzy o pewnych zjawiskach.

Uczniowie podczas pobytu w Polsce dowiedzieli się przede wszystkim wiele na temat ludzi tu mieszkających, poznali bliżej ich mentalność, zaznajomili się z problemami, z jakimi się borykają, a przede wszystkim mieli możliwość spotkania się z rówieśnikami. Dzięki temu zniknęły niektóre uprzedzenia i błędne wyobrażenia, jak np. to, że w Polsce jest brudno i dużo złodziei.

Zmiany w wiedzy uczniów dokonały się także poprzez liczne wycieczki, możliwość głębszego poznania historii, samodzielne obserwacje, a także spotkania

z ludźmi, którzy zapoznawali ich z kulturą, tradycją, polityką i gospodarką Polski. Wynikiem tego wzbogacona została ich wiedza na temat zabytków Kra-kowa oraz polskiej kultury.

Udzielone odpowiedzi, świadczące o tym, że pod wpływem pobytu w Polsce nastąpiły zmiany w wyobrażeniach, stwierdzono u połowy przebadanych. W dużej mierze dotyczyło to opinii o ludziach, faktu, iż Polska jest pięknym krajem i może stanowić interesujący cel podróży, oraz tolerancji tutaj panującej. Jeden z uczniów napisał:

„Polska mnie pozytywnie zaskoczyła. Myślę, że uprzedzenia, które istnieją między Polską a Niemcami, nie powinny być takie duże”.

Z drugiej zaś strony pojawił się zarzut, że „nasze kraje nigdy nie będą mogły się spotkać, gdyż panuje między nami zbyt dużo animozji”. Wśród odpowiedzi częściej można było spotkać się z wypowiedziami pozytywnie zapatrującymi się w przyszłość, widzącymi możliwość pojednania. Niezwykle ujmująca wydaje się wypowiedź stwierdzająca, że „dużo osób nie rozumie, że można zaakceptować także ten kraj (Polskę) jako równorzędnego partnera, a nie tylko jako pole do żartów i do spostrzegania wyłącznie negatywnych stron”.

3. Wnioski końcowe

Podsumowując powyższe wyniki, można stwierdzić, że wymiana młodzieży stanowi ważną formę edukacji europejskiej.

Wspólne rozmowy i spotkania oraz możliwość obcowania ze sobą dają szansę na zmianę stereotypowych wyobrażeń, zwłaszcza jeśli uzyska się dowody na ich niesłuszność, a dzięki indywidualnym interakcjom jest to dużo łatwiejsze.

Przed przyjazdem do Polski większość Niemców stwierdziła, że są otwarci na to, co ich spotka. Ta otwartość i gotowość pozwoliła na spotkanie, w czasie którego celem stało się nie kultywowanie uprzedzeń, ale bezpośrednie poznanie sąsiada. Wynikiem tego było w dużej mierze powiększenie się zasobu wiedzy dotyczącej Polski i zmiana negatywnych wyobrażeń o Polsce.

Spotkania młodych ludzi pozwalają na dyfuzję dwóch różnych kultur, mentalności i tradycji. Pomagają spojrzeć z dystansu na rodzimą rzeczywistość oraz ułatwiają bliższe przyjrzenie się historii. Przyczyniają się także do oderwania się od utrwalonych schematów i stereotypów, a dzięki temu sprzyjają ewoluowaniu i kształtowaniu własnych przekonań, postaw i poglądów.

Proces kształcenia w trakcie wymiany młodzieży przebiega na wielu płaszczyznach. Wydaje się zasadne postawienie pytania: Co można byłoby zrobić, aby organizowane spotkania przynosiły jeszcze bardziej wymierne korzyści?

Osiągnięcie sukcesu w kontaktach pomiędzy polskimi i niemieckimi uczniami w fazie początkowej w dużej mierze zależy od stanu gotowości i talentu organizacyjnego uczestniczących w nich nauczycieli. Należałoby sobie życzyć, aby profesjonalność, a także zaangażowanie nauczycieli, po obu stronach, prowadziło do przezwyciężenia trudności.

Oczywisty jest fakt, że wspólne spotkania „z innymi” zwiększają skuteczność interakcji międzykulturowych, a tym samym ułatwiają zrozumienie obcej kul-

tury. Ważne jest więc, aby program spotkania przewidywał nie tylko zwiedzanie zabytkowych obiektów, ciekawych miast czy miejsc historycznych, ale by stwarzał również możliwość bezpośrednich kontaktów.

Ważne jest również, aby w wymianach uczestniczyli nie tylko uczniowie z dużych miast. Stosunki polsko-niemieckie mogą zyskać bowiem na sile i rozmiarze, jeżeli zainteresują się nimi społeczności małych miejscowości.

Dla większości ankietowanych nieznajomość języka nie stanowi bariery komunikacyjnej, dlatego więc do programu spotkań nie włączyć wspólnego spędzania wolnego czasu. Daje to możliwość zdobycia osobistych przeżyć wynikających z bezpośredniego kontaktu, a takie najdłużej pozostają w pamięci. Stwarza również szansę prowadzenia dyskusji, które dzięki temu, że nie odbywają się w obecności pedagogów, stają się bardziej swobodne i otwarte.

Nie mniej ważne wydają się jednak także rozmowy w czasie wspólnych spotkań, podczas których obecni powinni być dobrze przygotowani pedagodzy. Chodzi tutaj o dysputy dotyczące przeszłości historycznej oraz konfrontacji uprzedzeń. Niezmiernie ważne jest, aby fakty te zwerbalizować, znaleźć ich źródła i przyrzeć się mechanizmom ich działania. Pozostawienie historii i przeszłości poza zasięgiem omawianych spraw i skupienie się na teraźniejszości nie rozwiązuje problemu, ankietowani uczniowie uważają, iż historia ma wpływ na to, co obecnie dzieje się pomiędzy naszymi krajami, nie można więc o niej zapominać.

Spotkanie między młodymi ludźmi reprezentującymi dwa odmienne kraje, w tym przypadku kraje sąsiadujące, stwarza szansę na poznanie, zauważenie podobieństw i poczucie bliskości, a dzięki temu wyeliminowanie poczucia obcości i wrogości.

Gerhard Schröder w jednej ze swoich wypowiedzi stwierdził, że Polacy i Niemcy zaszli daleko przede wszystkim na drodze porozumienia i pojednania.

„Z wzajemnego poznania, które pogłębiło się, powstaje zaufanie. Z dobrego sąsiedztwa powstaje partnerstwo i w dużym zakresie przyjaźń. Tego nie realizuje tylko polityka, tego mogą dokonać ludzie, wtedy kiedy się spotykają, kiedy likwidują uprzedzenia, a przede wszystkim jeśli w pełnym znaczeniu tego słowa poznają się nawzajem”⁶.

Spotkanie powinno być czymś więcej niż współobecnością czy współlistnictwem ludzi ze sobą. Swoje źródło zdobywa ono w sytuacji, kiedy pojawiają się wewnętrzne odniesienia i więzi, gdy rozpoczęty zostaje dialog. A rozwija się, gdy te odniesienia są podtrzymywane, a dialog jest kontynuowany.

4. Bibliografia

- Alix Ch., „Pakt mit der Fremdheit?” Interkulturelles Leben als dialogisches Lernen im Kontext internationale Schulkooperationen, Frankfurt 1990.
- Banach Cz., *Spojrzenie w europejską przyszłość – strategicznym zadaniem systemu edukacji* [w:] E. Podolska-Filipowicz, H. Błażejowski, R. Gerlach (red.), *Transformacja w edukacji – konieczność, możliwości, realia i nadzieje*, Bydgoszcz 1994.

⁶ D. Bingen, *Niemcy i Polska*, dz.cyt.

- Barycz J., *Polska–Niemcy na drodze ku porozumieniu i pojednaniu*, Poznań 1990.
- Bingen D., *Niemcy i Polska – sąsiedzi i partnerzy w Europie* [w:] M. Piotrowski (red.), *Polityka integracyjna Polska–Niemcy*, Lublin 1997.
- Döbrich P., *Interkulturelles Lernen in internationalen Jugendbegegnungen*, Frankfurt am Main 1986.
- Hammer H., *Demon nietolerancji*, WSiP, Warszawa 1994.
- Handrich T., *Poradnik polsko-niemieckiej wymiany młodzieży*, Berlin 1993.
- Lempp A., *Initiativen kultureller Zusammenarbeit*, Darmstadt 1989.
- Marburger H., *Jugend und deutsch-polnische Nachbarschaft*, Frankfurt am Main 1996.
- Mechtenberg T., *Die Bedeutung von Studienreisen für die deutsch-polnische Versöhnung*, „Aktuelle Ostinformationen”, 1988, nr 1/2.
- Oberste-Lehn H., *Handbuch internationale Jugendarbeit, interkulturelles Lernen*, Düsseldorf 1989.
- Thomas A., *Interkultureller Austausch als interkulturelles Handeln*, Saarbrücken 1985.
- Thomas A., *Interkulturelles Lernen im Schüleraustausch*, Saarbrücken 1988.
- Woltag H., *Deutsch-polnische Schulpartnerschaften*, „Aktuelle Ostinformationen”, 1988, nr 3/4.
- Współpraca z zagranicą*, „Języki obce w szkole”, 2000, nr 2/3.
- Wytyczne wspierania wymiany młodzieży*, PNWM, Warszawa–Poczdarn 1999.